

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

HUDEBNÍ A TANEČNÍ FAKULTA

Hudební umění

Zpěv

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

KOUZELNÁ FLÉTNA SE ZAMĚŘENÍM NA PAPAGENA

Matúš Mazár

Vedoucí práce: odb. as. Roman Janál

Oponent práce: MgA. Martin Bárta

Datum obhajoby:

Přidělovaný akademický titul: BcA.

Praha, 2017

ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE

MUSIC AND DANCE FACULTY

Music Art

Voice

BACHELOR THESIS

THE MAGIC FLUTE WITH A FOCUS ON PAPAGENO

Matúš Mazár

Thesis advisor: assistant professor Roman Janál

Examiner: MgA. Martin Bárta

Date of thesis defense:

Academic title granted: B.A.

Prague, 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

Kouzelná flétna se zaměřením na Papagena

vypracoval(a) samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne

.....

podpis diplomanta

Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Anotace:

Cílem této bakalářské práce je představení opery Kouzelná flétna Wolfganga Amadea Mozarta se zaměřením na roli Papagena, její vývoj a popis. Pro uvedení do problematiky se v první části práce seznámíme s operou jako hudebním žánrem a jejím historickým vývojem. Dále zmíním osobu skladatele W. A. Mozarta a jeho další významná díla. V další části se budu věnovat samotné opeře Kouzelná flétna a postavě Papagena. V neposlední řadě se budu zabývat vlastním pohledem na tuto roli, přičemž budu vycházet z vlastní zkušenosti jejího ztvárnění.

Abstract:

The purpose of this bachelor's thesis is to describe the opera The Magic Flute by Wolfgang Amadeus Mozart with an emphasis on the role of Papageno, its development and attributes. As an introduction into the theme of the work, we will acquaint ourselves with the opera as a musical form and its historical development. Then I will focus on the composer Wolfgang Amadeus Mozart and his other important works. Finally, I will focus on my own view of this role, drawing inspiration from my own experience interpreting it.

Klíčová slova:

opera, Mozart, libreto, Kouzelná flétna, Papageno, Camerata Fiorentina, opera buffa, Schikaneder

Key words:

Opera, Mozart, libretto, The Magic Flute, Papageno, Camerata Fiorentina, opera buffa, Schikaneder

Obsah:

Úvod

1. Opera
 - 1.1. Pojem opera
 - 1.2. Vznik a vývoj opery
 - 1.3. Kde se opera nejčastěji provádí
2. Wolfgang Amadeus Mozart
 - 2.1. Rodina a život
 - 2.2. Další díla
3. Kouzelná flétna W. A. Mozarta
 - 3.1. Tajemná symbolika Kouzelné flétny
 - 3.2. Původ Kouzelné flétny
 - 3.3. Libreto
 - 3.4. Postava Papagena
4. Osobní zkušenosti s jevištní interpretací role Papagena
5. Závěr
6. Zdroje

ÚVOD

Jako téma mé bakalářské práce jsem zvolil operu Wolfganga Amadea Mozarta *Kouzelná flétna* (v originále „*Die Zauberflöte*“) se zaměřením na roli Papagena, který je mému hlasovému oboru blízký a pro získání nezbytných zkušeností na jevišti pro začínajícího pěvce ideální. Pro volbu tématu pro tuto práci mi mimo jiné bylo vodítkem opakované ztvárnění této role, které jsem se díky této práci chtěl ještě více přiblížit. Během nastudování jsem ke zmíněné roli získal velice kladný vztah, jakož tomu nepochybně je i u osoby skladatele Wolfganga Amadea Mozarta.

V první části práce se budu zabývat operou jako hudebním žánrem, připomenou, kdo v opeře působí, kde je a v minulosti byla prováděna. Dále stručně popíši její vznik a historický vývoj.

Druhou část věnuji osobě skladatele W. A. Mozarta. V krátkosti zmíním významné události a osoby jeho života, jeho hudebnický a skladatelský vývoj a vzestupy a pády jeho krátké, ale bohaté kariéry. V rámci této kapitoly dále představím další skladatelova významná díla, která jsou s jeho životem a vývojem nepochybně úzce spjata.

V poslední části se zaměřím na samotnou operu *Kouzelná flétna*, kde přiblížím v jednotlivých podkapitolách její symboliku a původ. Dále podrobně popíši libreto *Kouzelné flétny*. K závěru práce se zaměřím na postavu Papagena a její stručný popis. Mimo jiné vylíčím své osobní zkušenosti s jevištní interpretací role Papagena, přičemž budu vycházet ze ztvárnění této role na Hudební fakultě Akademie Múzických umění v Praze.

1. Opera

1.1. Pojem opera

Opera, pocházející z italského *opera in musica* – hudební dílo, je hudební žánr, ve kterém se snoubí drama, vokální a instrumentální hudba, scénický obraz, herecké a často i baletní umění. Dále k opeře neodmyslitelně patří výprava (scénografie), rozličné masky a kostýmy a v dnešní době i čím dál hojnější světelné a jiné jevištní efekty. Spolu s dalšími uměleckými formami spadá do skupiny pod pojmem hudební divadlo.

Opera je divadelní útvar, v němž na pozicích herců účinkují zpěváci – jedinci i soubory, dodržující však podmínky jevištního projevu a využívající možnosti jevištní techniky. V opeře je většina příběhu hudebně propracována. Hercův výkon je tu jen zpěvný, případně zpěvný z větší části. Dějový průběh je doprovázen hudebně, v podání orchestru (tedy souboru hudebníků). Hudební podklad operního útvaru si vyžaduje dokonalou souhru zpívajících herců s hrajícími hudebníky, kteří provázejí nejen scénický zpěv, nýbrž i celý dějový průběh hry. Je důležité pochopit skladatelův záměr zcela jasně, protože opera nebyla a dodnes není výtvozem herce-improvizátora či básníka, jenž umělci mu ponechává volnost, nýbrž výtvozem hudebníka-skladatele. Striktně určuje kostru příběhu a svým notovým předpisem dohlíží na přesné vedení pěvce ve všech složkách. Na operu je dnes stejně jako v minulosti pohlíženo jako na jednu z nejvznešenějších hudebně-dramatických forem.

1.2. Vznik a vývoj opery

Opera je hudebním žánrem, který vznikl v období baroka a který se stal jedním z nejdůležitějších žánrů nejen této epochy, nýbrž i epoch následujících (platí v podstatě do současnosti). Už ve středověku se provozovaly hry se zpěvy, nejčastěji hry duchovní nebo přímo liturgické. Dramaticky – tedy s využitím dialogu, se v kostelích provozovaly např. pašije.

Dějiny opery se začínají psát v Itálii koncem 16. století. Nejstarším, dnes však ztraceným, dílem považovaným za operu, je *Dafne* skladatele Jacopa Periho. Byla

uvedena ve Florencii kolem roku 1597. Opera vznikla na základě pokusu o oživení antických námětů divadelní formou, v souladu s novými hudebnickými tendencemi. Jako místo zrodu operního útvaru platí právě Florencie. Scházeli se zde šlechtičtí a patricijští milovníci umění, kteří založili spolek nesoucí jméno **florentská Camerata** = Camerata Fiorentina. Ta usilovala o nový umělecký projev. Jejím duchovním otcem byl vlivný teoretik a skladatel Vincenzo Galilei (cca 1520-1591), otec astronoma Galilea Galileiho. Další významní členové florentské Cameraty byli například hrabě Giovanni dei Bardi, hrabě Jacopo Corsi, či hudebníci Vincenzo Galilei, Alessandro Striggio, Emilio de Cavalieri, Giulio Caccini, Jacopo Peri. Členy tohoto spolku byli i básníci, z těch můžeme jmenovat například Ottavia Rinnuciniho, Giovanniho Battistu Guarinholi. Mezi významné skladatele patřící na seznam umělců florentské Cameraty se řadí rovněž Claudio Monteverdi, který vytvářel nejprve jednotlivé scény hudebně dramatické a poté i celé jevištně-hudební útvary. Sloučil tím projev dramatický s projevem zpěvným a se stálým doprovodem souboru nástrojů. Operní útvar se tak rychle dostával ze šlechtického prostředí do prostředí lidového. První veřejné divadlo bylo otevřeno již v roce 1637 v Benátkách (Teatro San Casiano). Vývojovou etapu počátku opery pak uzavírá jihoitalská Neapol. Její bohatá zpěvná tradice, podporovaná dvorským hudebním kultem a panovnickým mecenášstvím, vytvořila široké pole rozvoje operní formy.

Benátská škola je považována za druhou důležitou operní školu. Jejím zakladatelem je Claudio Monteverdi (1567-1643), který v Benátkách působil od roku 1613 jako kapelník u sv. Marka. Věnoval se však i činnosti operní. Většina florentských raných oper měla podtitul „*dramma per musica*“. Monteverdiho první opera se jmenuje *Orfeo* a byla představena při karnevalu v Mantově. *Orfeo* nese podtitul „*Favola in musica*“ (hudební báje) a má 5 dějství. Skladatelé Alessandro Stradella a Alessandro Scarlatti představují vrchol neapolského úsilí o operu jako umělecký útvar. Během působení těchto dvou umělců se ustálily základní formy árií a ansámblu a zároveň vyrostly i orchestrální útvary, jako je například overtura. V této době byl známý také kult kastrátského zpěvu, jehož virtuosita nikdy nebyla předstižena. Antičtí hrdinové zpívali sopránem. Opera se tehdy stala koncertem v divadelním prostředí, jelikož herecká složka stála v pozadí. Mezi velkými jednáními vážné opery byly hrány meziaktní žertovné kousky, z nichž se vyvinula zpívaná komedie opera buffa. Prvním útvarem typu opery buffy byla Pergolesiho „*La serva*

padrona“. Opera buffa se stala slavnou nejen v Itálii, ale i všude ve světě. Opera buffa měla dokonce jakousi revoluční funkci. Formou narážek a žertovných kousků se operní jeviště stává hlasatelem myšlenek revoluce a třídního odboje nastupující měšťanské třídy proti feudalismu.

1.3. Kde byla a je opera nejčastěji prováděna

Zpočátku byly dějištěm prvních operních představení šlechtické paláce. Opera se hrávala v krásných renesančních palácích v Itálii a v dalších zemích, kde tyto sály byly velice rozměrné a pro operu tak zcela ideální. Prostor sám si určoval, jak velký bude soubor orchestrální a sborový. Na české scéně jsou divadelní paláce a zámky, které poskytují takovéto prostory například v Českém Krumlově, Litomyšli, Jaroměřicích atd. Opera se hrála také při korunovačních a podobných událostech, kdy byla představení jako kulturní doplněk. To si podle příležitosti také žádalo rozměrnou stavbu. Často byly využívány i scény přírodní, které měly dokonce mnohdy amfiteatrální ráz. V Praze se jeden takový amfiteátr nacházel kolem r. 1723 a byl určený pro představení při korunovaci Karla VI. (Fuxova opera „La costanza e fortezza“). Byla to monumentální událost, na jevišti vystupovalo kromě sólistů kolem 100 členů sboru, orchestr měl kolem 200 účinkujících. Diváků při tomto představení došlo kolem 4000. Můžeme říci, že z této doby si dodnes neseme tradici velkých operních letních slavností, které poskytují jakási přírodní divadla. Soubory stálých divadel nebo soubory samostatné, vytvořené zvláště pro tyto události, pořádají za letní pohody operní představení. V Itálii takové představení můžeme shlédnout například ve Veroně, v Čechách můžeme jmenovat operní představení v Divoké Šárce či na nádvoří v Litomyšli. První velké divadlo bylo zřízeno v Benátkách roku 1673. Poté se stavby operních divadel staly podstatnou součástí kulturní výstavby měst. Nejhojněji tomu tak bylo v Itálii, založením hudební Akademie roku 1669 následovala Paříž, poté Mnichov, Vídeň, Drážďany, Tato velká města poskytla reprezentativní umístění operních souborů. Záhy byla vybudovaná dnes největší mohutná operní divadla jako je La Scala roku 1778 v Miláně (pro 3700 diváků), velké operní divadlo v Moskvě v roce 1825, dvorní opera ve Vídni roku 1869 apod. V dnešní době se všechny divadelní budovy určené pro operní provoz liší od divadel činoherních, a to především větší rozměrností. Mají především velký prostor před

jevištěm určený pro orchestr a ve vnitřním zařízení (provozní budově) by měly být vybaveny příslušnými studijními prostory pro velká ansámblová tělesa, sbor a balet, prostory pro zkoušky sólistů etc. Pro dnešní provedení opery v různých divadlech po světě rozhoduje kromě zevního rozsahu a nádhery vnitřní výpravy divadelní budovy rovněž náplň kulturní produktivity divadla a plnění jeho kulturního poslání. Světová divadla, především divadla italská včetně proslulé operní budovy La Scala, dále newyorská Metropolitní opera a jiné, jsou divadly, která představují typ staggionového divadla. Tomuto typu divadla nenáleží vlastní stálý soubor, ale pro určitou dobu a pro konkrétní úkol zde vybraný soubor provádí svá představení. U nás funguje spíše provoz trvalého operního souboru, který má svůj velký význam v tom, že svou soustavnou prací a rozšiřováním repertoáru může podstatně ovlivnit společenské dění své doby a kromě toho přispívat k růstu nových kulturních hodnot. Soubor je pak sjednocenější a proto může přistupovat k repertoárovému rozšíření nikoliv cestou mechanické nápodoby a praktiky, ale vlastním soustředěním objevitelských sil.

2. WOLFGANG AMADEUS MOZART

2.1. Rodina a život

Wolfgang Amadeus Mozart byl největším hudebníkem nejen své doby. Jako skladatel byl mistrem ve všech hudebních formách, v opeře, symfonii, koncertu, komorní, vokální, klavírní, sborové hudbě, zkrátka ve všem, co evropská hudba znala. Byl nejlepším pianistou a varhaníkem v Evropě a vynikajícím dirigentem. Oplýval i hudebním talentem ve hře na housle, který však rozvíjel už méně. V hudbě nebylo nic, co by nedokázal lépe než kdokoli jiný. Dokázal zapisovat velmi složitou skladbu, zatímco současně myslel na jinou. Nedělalo mu problémy dokonale přechít jakoukoli hudbu z not a již po jednom poslechu uměl zapsat do not rozsáhlou skladbu, notu po notě.

Wolfgang Amadeus Mozart (podle křestního záznamu Joannes Chrysostomus Wolfgangus Theophilus Mozart) se narodil 27. 1. 1756 v rakouském Salcburku jako nejmladší ze sedmi dětí Leopolda a Anny Marie Mozartových. Ze všech sedmi sourozenců se však dospělosti dožili jen Wolfgang a jeho o čtyři a půl roku starší sestra Maria Anna, přezdívaná Nannerl. Zemřel však v mladém věku 26 let, 5. prosince 1791. V tomto krátkém období svého života dal světu hudební odkaz, který září dnes stejně svěžími barvami jako tehdy. Mozart byl zázračným dítětem, v dějinách hudby byl proslulý tím, že byl mimořádně často vystavován na odív již od útlého věku a zaplatil za to i svou daň. Jeho specifický talent byl rozvíjen na úkor všeho ostatního. Mozartův první životopisec Friedrich Schlichtegroll v roce 1793 napsal: *„Zatímco tato vzácná bytost velmi brzy vyspěla, pokud máme na mysli jeho umění, musím jako nezávislý pozorovatel říci, že vždy zůstal dítětem, pokud jde o všechny ostatní záležitosti. Nikdy se nenaučil uspořádat si život. Neměl žádné ponětí o tom, jak vést domácnost, jak rozumně zacházet s penězi, jak střídme a moudře užívat radováněk. Vždy potřeboval někoho, kdo by jej vedl.“*

Že byl Mozart výjimečným hudebníkem, o tom nepochyboval nikdo v jeho okolí. Ve věku tří let začal vytukávat melodie na klavír. Měl velmi citlivý a jemný sluch a z hlasitých zvuku se mu dělalo fyzicky nevolno. A nejen to, jeho sluch byl údajně absolutní. Ve věku čtyř let mu stačila necelá půlhodina na to, aby se naučil hudební skladbě. V pěti letech hrál překvapivě dobře na klavír. O rok později začal

komponovat vlastní skladby a jeho otec Leopold s ním a jeho sestrou Marií Annou (Nannerl) podnikl koncertní turné. Leopold byl dobrým hudebníkem, kapelníkem u arcibiskupského dvora v Salcburku a autor slavné houslové školy. Otec Leopold v životě však příliš úspěšný nebyl, a proto chtěl dohlédnout na to, aby jeho geniální syn dosáhl nejlepšího možného postavení a obohatil také rodinnou pokladnici. A tak byl malý Wolfgang neustále na cestách od svých šesti let. V jistém ohledu to nebyly ztracené roky. Mozart se setkal s každým významným hudebníkem své doby a s každým druhem hudby. Vystupoval v Paříži už krátce před tím, než dosáhl věku sedmi let, a barona Friedricha Melchiora von Grimma, dopisovatele *Correspondance littéraire*, vyvedlo jeho vystoupení úplně z míry. Mozart používal triky, aby měšťáci žasli, jako například čtení z listu, improvizaci, harmonizaci melodií po prvním poslechu, předvádění absolutního sluchu atd. Wolfgang hledal v životě stále místo, nejraději u dvora, s vysokým a stálým příjmem. Nikdy se mu to však nepodařilo. Vyrostla z něj složitá osobnost, s komplikovanou povahou a velikým nadáním vytvářet si nepřátele. Byl netaktní a mluvil impulzivně a bez obalu o tom, co si myslí o ostatních hudebnících. V hudebním světě měl skutečně jen nemnoho opravdových přátel. Například k Haydnovi neměl nic než hluboký respekt. K tomu všemu nutno říci, že jeho vzezření nebylo nijak zvláště oslnivé. Byl velmi malý a na svou křehkou tělesnou schránku měl příliš velkou hlavu. Byl krátkozraký a jeho modré oči jako by vylézaly z důlků, měl bohatou kštici, velký nos a zaoblené ruce. Mozart nadále hodně cestoval a na svých cestách, jak je známo, psal dopisy. Známé jsou dopisy do Salcburku z Vídně, Mnichova, Koblence, Frankfurtu, Bruselu, Paříže, Londýna, Lyonu, Milána, Bologni, Neapole, Benátek, Innsbrucku, Mannheimu. Dovídáme se z nich mnohdy jak psal hudbu, jak jí naslouchal a jak s hudebníky hovořil. V roce 1777 podnikl Wolfgang dlouhou cestu se svou matkou. Cílem bylo najít dobrou pracovní pozici. Byla to první cesta bez otce, a tím první dotek nezávislosti. V Mannheimu se spřátelil s rodinou Weberových. Zamiloval do jedné z Weberových dcer, Aloisii Weberové. Jeho přátelské styky s Weberovými byly dočasně však přerušeny, když se svou matkou pokračoval v cestě do Paříže. Jeho matka tam v roce 1778 zemřela a před Mozartem stál úkol sdělit tuto novinku svému otci. Vrátil se proto domů. V tomto období mladý Mozart trpěl depresemi, byl velmi sklíčený a nešťastný. Nakonec byl v Salcburku povýšen na dvorního kapelníka, ale stále se cítil nepochopen a ukřivděn. Nicméně ať byl jakkoli znuděný a zklamán, neustále pilně komponoval. Z toho období pocházejí jeho první velká díla. Jmenovat můžeme

například Korunovační mši a další církevní díla, klavírní dvojkonzert Es dur a jiné. Dokonce dostal objednávku na větší operu. Tou byla *Idomeneo*, která měla roku 1781 v Mnichově svou premiéru. Mozart se pozdě usadil ve Vídni, kde žili rovněž Weberovi, a tak se k nim brzy nastěhoval. Nakonec si vzal za manželku Konstanci Weberovou. Mozartovi se začalo dařit a psal jedno mistrovské dílo za druhým. Začalo to operou *Die Entführung aus dem Serail (Únos ze serailu)*. Roku 1786 se setkal s Lorenzem da Ponte, básníkem císařských divadel, a z tohoto spojení vznikly tři velké opery – *Le nozze di Figaro (Figarova svatba, 1786)*, *Don Giovanni (1787)* a *Così fan tutte (Takové jsou všechny, 1790)*. Prvé dvě opery dokonce slavily úspěch v Praze a Mozart se tu setkal s největší odezvou publika, kterou kdy zažil.

2. prosince 1787 byl jmenován komorním skladatelem u dvora císaře Josefa II. s platem 800 zlatých, což v té době byl příjemný výdělek. V posledním roce života zkomponoval operu *Die Zauberflöte (Kouzelná flétna, 1791)*, která byla poprvé uvedena 30. září 1791 a stala se neobyčejně oblíbenou. Mozart záhy zemřel. Smrt způsobilo onemocnění ledvin, stres a přepracování. Jeho tělo bylo vhozeno do neoznačeného hromadného hrobu na hřbitově svatého Marxe. Dodnes nikdo neví, kde jeho ostatky leží.

2.2. Další díla

Skladby z Mozartova nejranějšího období (mezi 6. až 10. rokem věku) je nutno posuzovat opatrně – často jde o skladby dokončené nebo „dočištěné“ otcem Leopoldem (malý Mozart neuměl v té době ani psát noty, proto je zapisovali jiní – především právě jeho otec). Nejzajímavější jsou např. *3 Koncerty pro klavír (cembalo) a orchestr K.107* – vlastně úpravy tří klavírních sonát Johanna Christiana Bacha ze sbírky op. 5. Žertovná orchestrální suita *Galimathias musicum*, K. 32, která vznikla v Nizozemském Haagu pro prince Viléma V. Oranžského. Na přelomu dubna a června roku 1768 napsal ve Vídni operu buffa o 3 dějstvích – *La finta semplice K.51(46a)* a po ní, v srpnu, následně napsal jednoaktový singspiel *Bastien und Bastienne K. 50 (46b)*.

V letech 1769-1773 Wolfgang podnikl tři italské cesty, tentokrát však už bez sestry, pouze s otcem. Na italské objednávky napsal Mozart 4 italské vážné opery typu opera seria. První z těchto oper byla *Mitridate, il Re di Ponto*, z roku 1770 napsaná pro Milán, po této následovaly *Ascanio in Alba*, 1771, *Il sogno di Scipione* (Scipionův sen), 1772 rovněž psaná pro Milán, ale provedena byla v Salcburku a *Lucio Silla*, 1772.

Tvorbu z tzv. „salcburského čtyřletí“ můžeme považovat za pomyslný začátek Mozartovy slávy a skladby z tohoto období jsou dodnes stále hojně hrané. Mezi zmiňované skladby patří například *tři divertimenta pro smyčcový orchestr*. K. 136.7.8 (D-dur, B-dur, F-dur), první symfonie (třívěté, bez menuetu), první nástrojové koncerty – fagotový, B-dur/191, 5 houslových (B/207, D/211, G/216, D/218, A/219).

Mozart ve službách salcburského arcibiskupa hrál v orchestru na housle a zároveň byl varhaníkem. Také zde komponoval. Zkomponoval například operu *Il Re pastore* (libreto Metastasio). Další operou z tohoto období tvorby je *La Finta giardiniera* (Zahradníci z lásky nebo Nepravá zahradnice). Rovněž spadá do typu opery buffa, má 3 dějství a byla napsána pro Mnichov 1775.

Během další cesty přes Mnichov do Mannheimu a nakonec do Paříže vznikly m. j. dva flétnové koncerty (G-dur a C-dur) a čtyři kvartety pro flétnu a smyčce, v Paříži pak Koncertní symfonie pro flétnu, hoboj, hornu, fagot a orchestr, dále koncert pro flétnu, harfu a orchestr. Pokusil se také o napsání baletu (*Les petit riens – Maličkosti*). Pobyt v Paříži skončil tragicky. V červenci 1778 v Paříži zemřela Mozartova matka. Mozart se po této nešťastné události vrátil do Salcburku. Zde zkomponoval sonáty pro klavír a housle, Korunovační mši C-dur K.317 (jedna z jeho nejslavnějších mší, název „Korunovační“ však nesouvisí s korunovaci žádného krále, nýbrž s korunovaci jednoho mariánského obrázku. Jemu je mše věnována).

Na podzim roku 1780 obdržel objednávku na slavnostní korunovační operu pro Mnichov. Se západem komponuje operu *Idomeneo, Re di Creta* (I., král krétský), K.366.

Tvorba prvního vídeňského období spadá do doby mezi léty 1781 až 1786 (až po Figarovu svatbu). První velkou zakázkou byl singspiel pro císařské divadlo – Mozart

získal libreto *Únosu ze serailu* (*Die Entführung aus dem Serail*), autorem libreta byl Gottlieb Stephanie. V tomto období vzniklo nejvíce Mozartových klavírních koncertů. Přesně jich bylo 17 z celkem 25. Byly to např. koncert F-dur K.413, A-dur K.414, C-dur K.415, ponurý, dramatický d-moll, K. 466 (únor 1785, Vídeň).

Dalším důležitým dílem byly Čtyři koncerty pro lesní roh a orchestr. Tři z nich jsou psané v Es-dur /K.417, 447, 495/ a jeden, první v řadě, je v D-dur /K.412=386b/. Tyto koncerty jsou psány pro přítele ze Salcburku, vynikajícího hornistu *Ignaze Leutgeba*. Významnými díly byly mimo jiné klavírní sonáty, variace, rondo. Částečně byly napsané pro vlastní koncertní činnost, částečně pro žáky. Můžeme jmenovat např. 3 klavírní *fantasie*, K. 394, 397 a 475. Zejména *Fantasie c-moll* K.475

Mezi nejznámější smyčcové kvartety patří ku příkladu B-dur „Lovecký“ K.458 a C-dur „Disonantní“ K.465.

Mozartovy serenády a divertimenta jsou spíše zábavnějšího a oddechovějšího rázu. Známa je serenáda c-moll pro dechy „*Noční hudba*“ K.388. Mezi další symfonie řadíme symfonie D-dur, které se říká „*Haffnerova*“, K.385, 1782. Původně byla totiž zamýšlená jako serenáda ke slavnosti povýšení salcburského měšťana Sigismunda Haffnera mladšího, přítele Mozartovy rodiny.

Jinou významnou symfonií je Symfonie C-dur „*Linecká*“ K.425.

Mozart se také s oblibou věnoval komponování koncertních árií pro společenské sbory a skládání žertovných kánonů. Celkem jich bylo zhruba 25 3-6 hlasů s rozličnými „společensko-hravými“ texty.

Další sonáty pro klavír a housle už byly vyspělá, velice propracovaná komorní díla. Roku 1783 se přestal provozovat v císařském divadle singspiel, protože opět nastoupila na scénu italská opera. Mozart ji neměl příliš v lásce a proto sháněl libreto, zabýval se myšlenkou zpracovat Goldonihou komedii *Sluha dvou pánů*. Kolem roku 1785 bylo divadlo určeno pro singspiel „U Korutanské brány“. U Mozarta si nikdo žádné dílo neobjednal, pouze vznikl pro zámecké divadlo v Schönbrunnu v roce 1786 jednoaktový singspiel *Der Schauspieldirektor* (Divadelní ředitel) na libreto Gottlieba Stephanie (rovněž libretista *Únosu ze serailu*). V té době už Mozart pracoval na Figarově svatbě. *Figarova svatba* („*Le nozze di Figaro*“), je opět opera typu buffa. Libreto dodal Lorenzo da Ponte a slavnostní premiéru měla 1. května 1786 ve Vídni. Nastává tak jedno z neplodnějších období v Mozartově životě, kdy mezi *Únosem ze serailu* a *Figarovou svatbou* vzniklo přes 70 skladeb, většinou velkých forem. Byly to 2 symfonie, 6 kvartetů, sonáty, 14 klavírních koncertů a mnoho

dalších. Figarovu svatbu však Mozart s da Pontem nakonec neoznačili jako opera buffa, nýbrž jako *commedia per musica*, čímž manifestovali její odlišnost od standardní buffy, typově je to ovšem opera buffa o 4 dějstvích. Po Figarově svatbě začal Lorenzo da Ponte pracovat na libretu opery *Don Giovanni*, zatímco Mozart pracoval na jiných dílech (*Malá noční hudba, Hudební žert, dva smyčcové kvartety, několik písní a kánonu etc.*). Během tohoto období však nečekaně přišla smrt Wolfgangova otce, což pro něj byla velká rána. Operu dokončoval až v Praze během zkoušek. Partituru dokončil údajně jeden den před premiérou. Premiéra se uskutečnila 29. října 1787 v Nosticově divadle. Měla neobyčejný úspěch. 7. května 1788 měl *Don Giovanni* premiéru ve Vídni.

Vrcholná díla instrumentální:

1. Písňe s klavírem, na německé texty, zde začíná tradice německé romantické písňe
2. Italské koncertní árie – *Bella mia fiamma, addio!* K.528
3. Serenády, divertimenta – *Malá noční hudba* K.525
4. Klavírní skladby – sonáty, variace, ronda – pro jeho žáky a amatéry. Např. půvabná *Sonata facile* K.545, C-dur
5. Poslední *sonáty pro klavír a housle*: Sonáta A-dur K.526
6. Klavírní tria
7. Koncerty pro klavír a orchestr – pozdní, vrcholné, zvláště: *Koncert c-moll* K.491, D-dur K. 537 „*Korunovační*“
8. Smyčcové kvintety (zásadně se dvěma violami): K. 515 C-dur a 516 g-moll z roku 1787
9. Poslední vrcholné symfonie: jsou čtyři z dob těsně před Donem Giovannim a po něm. Symfonie D-dur K.504 „*Pražská*“, Symfonie Es-dur K. 543, Symfonie g-moll (tzv. „*Velká*“) K. 550, Symfonie C-dur K.551 „*Jupiter*“

POSLEDNÍ OPERY

Così fan tutte /ossia *La scola degli Amanti. Škola milencu/* K. 588 je opera buffa o 2 dějstvích na libreto Lorenza da Ponte. Po novém, úspěšném nastudování opery *Figarova svatba* si tuto operu objednalo císařské divadlo. Je to dramaticky bezproblémová galantní hříčka s lehkou milostnou zápletkou, spoustou intrik, převleků a šťastným koncem.

Kouzelná flétna K.620 je „Velká opera o dvou dějstvích“. Libreto vypracoval Emanuel Schikaneder (1748-1812). Vznikla v období od července do září roku 1791, premiéra se konala 30. září 1791 v divadle Auf der Wieden. Je to Mozartova poslední dokončená opera. Mezitím dokončil ještě v chvatu operu *La clemenza di Tito*, kterou si u něj objednali čeští stavové jako operu pro korunovaci Leopolda II. českým králem. Na této opeře se podílel psaním recitativu jeho žák Franz Xaver Süssmayer. Premiéru měla v Praze 6. září 1791, tedy ještě před *Kouzelnou flétnou*.

Mozart napsal celkem přes 800 skladeb. Autentických číslovaných v Köchelově seznamu je 626 (poslední Requiem d-moll), ale navíc obsahuje přes 200 položek v „Anhang“ (=dodatek), kde jsou skladby nezvěstné (ale doložené), s nejistým autorstvím, úpravy a různé vsuvky.

3. KOUZELNÁ FLÉTNA W. A. MOZARTA

3.1. Původ Kouzelné flétny

Když Mozart opouštěl službu u salcburského dvora, byl mezi jeho plány také plán na „německou“ operu, těsně vázaný na jeho styky se zednářstvím. Nejdříve uvedl na scénu vídeňského Burgtheatru 16. července 1782 *Únos ze serailu*. Jeho druhá „německá“ opera a zároveň poslední, kterou Mozart za svého života zkomponoval a dokončil, je *Kouzelná flétna*. Opera byla poprvé hrána ve Vídni 30. září roku 1791 v tehdy Předměstském divadle na Vídeňce, pouhé tři měsíce před Mozartovou smrtí. Šlo o radikální změnu od císařských korunovačních slavností k lidovému divadlu „Na Vídeňce“. Důvod, proč Mozart přešel od oficiální scény pražské císařovy korunovace k vídeňskému perifernímu divadélku, spočívá ve změnách, k nimž došlo, když zemřel Josef II. Tím skončil přisun objednávek dvorního divadla, z něhož odešel i Salieri a byl nedůstojně vyhnán Da Ponte. Podnět k složení této opery přišel od libretistů a ředitele tehdejšího vídeňského předměstského divadla Freihaus (Svobodný dům), Emanuela Schikanedera. Pramenem mu byla pohádková kniha německého klasika Christopa Martina Wielanda *Ďžinistan* (Říše duchů), z níž Schikaneder čerpal již v roce 1790 pro svou heroicko-komickou operu *Kámen mudrců aneb Čarovný ostrov*. Tentokrát si vybral pohádku *Lulu aneb Kouzelná flétna* (odtud také pochází motivy Kouzelné flétny, jejíž zvuk přemáhá zlo). Mozart údajně souhlasil, že složí operu, aniž by žádal zálohu, protože s ohledem na úspěch představení v divadle „Na Vídeňce“ považoval za výhodnější podíl na zisku. Mozart znal Schikanedera od doby, co přišel jako divadelní ředitel roku 1780 na turné se svou divadelní společností do Salcburku. Schikaneder, velmi obratný a zkušený divadelník, se zavázal, že pro novou plánovanou operu, Kouzelnou flétnu, vezme materiály z děl, v nichž byla spojitost mezi egyptskými mysteriemi a současným zednářstvím. Opera je psaná v němčině, což bylo tehdy spíše výjimkou, jelikož všechny opery byly psány v italštině. Děj je založený na zednářské symbolice a filosofii. V dnešní době jde o jednu z nejhranějších oper ve světové operní literatuře. Přestože napodobila některé prvky singspielu, byla úplně něčím jiným. Zkušenost z „italských“ oper byla naroubována na zkušenost ze singspielu s přihlédnutím k oslavě pokrokových zednářských ideálů. Nabyla podoby autentického přenesení ceremonie „zasvěcení“ na jeviště s několika výpůjčkami i z chrámové hudby. Spojovacím článkem mezi italským a německým

stylem je konečně opera *Der Schauspieldirektor* (Divadelní ředitel), jednoaktovka hraná v oranžerii schönbrunnského paláce 7. února 1786 za přítomnosti císaře Josefa II., který sám navrhl námět.

3.2. Symbolika

Mluvíme-li o opeře Kouzelná flétna ve spojitosti s literaturou, řadíme ji nejčastěji k pohádkám. Tato opera má skutečně pohádkové rysy. Jedná se o příběh dobra a zla, v němž hlavní hrdina zdolává těžké zkoušky, ocitá se v bezvýchodné propasti a to vše podstupuje aby dosáhl vytouženého cíle. Nakonec dobro vítězí nad zlem. V této pohádce se objevují rozličné nadpřirozené bytosti. V Kouzelné flétně, na rozdíl od jiných Mozartových oper, ve kterých nalézáme dramatické útvary, je zavedena estetika vážné opery věčným trestem královny noci, jejích tří průvodkyň a mouřenína Monostata, symbolu tmářství. Povaha samotných postav se zpočátku může jevit jako jiná, než skutečně je. Například královna noci, která se nám zdá dobrotivá na začátku, se později odhalí jako bytost zlá, zatímco přísný Sarastro (ztotožňovaný se samotným Bornem), se jeví ve své hodnosti kněze slunečního kultu jako jakýsi vykupitel a symbolický představitel Řádu osvícenců, nikoli zlý a přísný vládce chrámu moudrosti. Na začátku opery můžeme vnímat časté důkazy symboliky. Opera začíná osudovými třemi akordy, symboly posvátného čísla, jimiž se opera zahajuje. V opeře se objevují i komické prvky, jelikož Emanuel Schikaneder, obratný impresárió, kterého Mozart znal od roku 1780, se neomezil pouze na redigování libreta se zednářským obsahem. A tak se v ději střídají různé příběhy; zasvěcovací rituál Tamina a Paminy, jimž Královna noci a mouřenín Monostatos překáží, nakonec však jsou přijati do Sarastrovy svatyně. Příběh Papagena, člověka – ptáčníka, tedy opeřence, který nevědomky sleduje Taminovo dobrodružství, a právě díky své ryzí přirozenosti lidsko-živočišné, je nakonec také odměněn láskou. Nastává pohádková proměna ošklivé stařeny v krásnou mladou Papagenu, jeho budoucí družku. Symbolika této opery je dobře uvedená v charakterech všech postav. Například Papageno a Monostatos, dva přirození sokové, jsou pro svoji přirozenost vyloučení ze sdružení lidských tvorů s tím rozdílem, že Papageno bude vykoupen a Monostatos bude pohlcen pekelnými víry spolu s Královnou noci. Postava Papagena je bezelstná, dobrá, Monostatova zlá.

Dále se v opeře neustále vyskytuje číslo tři (přítomnost tří pacholat a tří dam, patřících k doprovodu Královny noci). Ve smyslu zednářství, které Mozart a Schikaneder hájili, byly postavy opery přesnými symboly: královna noci představuje temnotu, Sarastro zosobňuje zednářství. Pamina, unesena Sarastrem spolu s Taminem je vysvobozena zednářským zasvěcením. Spolu s nimi i Papageno, představitel nefalšovaného lidství, nevědomého a blízkého přírodě, je veden k pravdě a světlu a v této spáse nalézá v Papageně druhou polovinu svého neúplného lidství. Monostatos tu figuruje jako odpadlík zednářství a ztrácí se ve víru, který pohlcuje královnu noci a její stoupence. Jednotlivé postavy a samotná opera Kouzelná flétna byly jakýmsi podnětem pro ideologické konflikty, policejní nejasnosti a politické pokrytectví, které zaplavilo vídeňské prostředí v předvečer Francouzské revoluce.

3.3. Libreto

Kouzelná flétna je opera o 2 dějstvích na text Emanuela Schikanedra. Měla premiéru v divadle „Na Vídeňce“ ve Vídni 30. Září 1791. Předposlední Mozartovo dílo je druhou zpěvohrou, kterou Mozart zkomponoval ve svém rodném jazyce. Jinak kromě výjimky „Únosu ze serailu“ byly všechny jeho opery komponovány na texty italské. Fabule opery je zasazená do pohádkového světa starého Egypta, postupně se tu objevují následující hlavní postavy v příslušných hlasových oborech: Sarastro (bas), Tamino (tenor), Královna noci (soprán), princezna Pamina, dcera Královny noci (soprán), ptáček Papageno (bas), Papagena (soprán), mouřenín Monostatos (tenor), tři dámy družiny Královniny (soprány), tři chlapci-géniové (soprány), tři kněží (tenor a dva basy) a mluvčí (bas).

1. Dějství

Na začátku opery se ocitáme ve skalisté, opuštěné krajině. Prince Tamina, který ve chvíli, kdy je pronásledovaný ohromným hadem a následně se ocitá v mdlobě, vysvobodí tři dívky z družiny Královny noci, které hada zabijí. Všem třem se princ Tamino zalíbí, obdivují jeho krásu. Odjedou, však s úmyslem se k němu vrátit - každá sama. Tamino se po chvíli probouzí a když se vzpamatuje, klade si otázku, zda to byl to jen sen, nebo skutečnost. Potkává se s podivným člověkem, který je porostlý peřím a vybavený Papagenovou flétnou, veselým ptáčkem Papagenem,

který všechny zásluhy za poražení hada a vykonání tak hrdinského činu vezme na sebe. Za tuhle lež je ale záhy patřičně potrestán. Tři dívky mu zavěsí na ústa zámek. Princi prozradí, že to ony jsou jeho zachránkyněmi, současně mu dají obrázek krásné dívky, který mu posílá Královna noci, matka Paminy, která byla uloupená zlým běsem a kterou údajně unesl panovník sousední říše Sarastro. Taminovi se dívčina tvář tak zalíbí, že je ochoten se vydat i na kraj světa, aby ji spatřil a vysvobodil se zlé temnoty. Slíbí Královně noci oddanost a pomoc. Zvláště za příslib sňatku. Dívky za to sundají Papagenovi zámek z úst, Taminovi dají kouzelnou flétnu a Papagenovi kouzelnou zvonkohru, aby je zvuk těchto nástrojů chránil před nebezpečím. Papageno se tak stává sluhou Taminovým a na cestě jim mají dělat průvodce tři géniové. Pamina žije v paláci kněze Sarastra, kde s ní ošklivě zachází otrok Monostatos. Pokouší se zmocnit její lásky násilím a když chce Pamina utéct, tak ji sváže. Náhle je ale vyrušen Papagenem, kterému se podaří dostat do paláce, vyleká se a uteče. Papageno tak má prostor vyprávět Pamine o Taminovi, který se do ní zamiloval a hodlá ji zachránit. Mezitím si oba zazpívají, jak touží po lásce. Poté se i Tamino dostává před brány tří chrámů, kam ho přivádějí tři géniové. Jsou to chrám moudrosti, chrám rozumu a chrám přírody. Tři chlapci Tamina nabádají k mlčenlivosti, trpělivosti a stálosti, jen tak může Paminu zachránit a dosáhnout svého cíle. Tamino klepe na všechny brány, ale otevře se mu jen brána chrámu moudrostí, kde se ve dveřích objeví kněz a vyjeví Taminovi pravdu, že Sarastro není zlým únoscem, nýbrž velekněz chrámu moudrosti a vládce tohoto světa. Do tohoto chrámu může vstoupit jen ten, kdo najde cestu silou přátelství. Tamino poučený pravdou mu uvěří a vydává se hledat Paminu s Papagenem, kteří mezitím unikli z paláce. Tamino si na cestě pomáhá zvukem kouzelné flétny, na jejíž zvuk se mu dostává odpovědi Papagenovy píšťaly. Monostatos se stále snaží jim bránit, a ještě před tím, než padne Pamina do náručí Taminovi, ji chce spoutat. Papageno však rozezná zvuk kouzelné zvonkohry, jejíž tóny postupně Monostata i jeho pomocníky roztančí a ti následně postupně mizí. V tom přichází slavnostní průvod v čele se Sarastrem. Pamina se mu přiznává s jejím úmyslem prchnout z chrámu a jeho moci, právě kvůli ohrožení Monostatem. Sarastro ji odpouští a když Monostatos přivádí Tamina, místo pochvaly je potrestán a ze Sarastrovy říše vyhnán. Tamino a Pamina se následně poprvé střetávají. Než však budou moci být spolu, čekají je ještě nelehké úkoly.

2. Dějství

Kněží posuzují vlastnosti Taminovy, je-li hoden poznání pravdy. Sarastro prosí bohy Isidu a Osirise, aby Tamina i Papagena podporovali při zkouškách ctnosti. Tamino a Papageno jsou odvedeni do chrámové předsíně, kde tyto zkoušky začínají. Zatímco se seznámí s podmínkami první zkoušky, musejí setrvat v mlčenlivosti. Tamino je odhodlán pro svou princeznu překonat jakékoli překážky. Po slibu, že mu za odměnu osud také najde dívku k němu padnoucí, se i Papageno odhodlá zkouškám podrobit. V tom přicházejí tři dámy a chtějí z mladíků vymámit alespoň jedno slovo. Papageno téměř podlehne, ale Tamino ho neustále od promluvení zrazuje. V první zkoušce tedy oba obstojí a mohou pokračovat dál. Princezna Pamina zatím odpočívá v chrámu. Pomalu se k ní ve spánku přikrade Monostatos a snaží se opět ovládnout její lásku a zmocnit se jí. Je ale záhy zahnán Královnou noci, která se z ničeho nic objeví a nabádá Paminu k vraždě Sarastra, čímž dopomůže k slunečnímu kouzlu. Pamina je sice šťastná, že svou matku vidí, ale poté, co Královna noci zmizí, začne váhat. Má zavraždit Sarastra, který měl údajně ukrást jejímu otci sedmeré kouzlo. Pokud tak neučiní, matka se jí zřekne. Nešťastná Pamina neví, co si počít. Monostatos slyšel slova matky a nabízí Pamině pomoc. Pod podmínkou, že se však stane jeho. To Pamina rozhodně odmítá. Sarastro ho znovu zadrží, zatím ho ale netrestá. Netrestá ani Královnu noci, přestože zná její úmysly, protože v chrámu moudrosti vládne láska, ne msta. Papageno a Tamino dále pokračují ve zkoušce mlčenlivosti. Mají žízeň, tu nabídne Papagenovi vodu stařena a prohlásí, že je jeho nevěstou. Papageno ji ale odmítne. Když babizna mizí, přicházejí tři chlapci, kteří vrací Papagenovi a Taminovi jejich kouzelné nástroje, chtějí aby ve zkouškách vydrželi a Papagena zvláště navíc upozorňují, aby mlčel. V tom přichází Pamina, ale nechápe, co se s nimi stalo. Jediným slůvkem na ni Tamino nepromluví, a dokonce i Papageno jí dává najevo, že by měla odejít. Sarastro jí vysvětlí, že na Tamina čeká ještě jedna zkouška a že je potřeba, aby se rozloučili. Ta málem po tom, co Tamino odejde, sama skončí život dýkou, kterou měla zabít Sarastra. Tři chlapci ji ale zachrání a odvádějí za Taminem. Tak se Pamina rozhodne podstoupit zkoušku ohněm a vodou s ním. Nakonec oba odcházejí do chrámu moudrosti, za zvuku kouzelné flétny, která je má chránit. Ptáčník se s nimi do chrámu moudrosti vypravit nemohl, ale taky prochází svou těžkou zkouškou, protože touží po slíbebě milé, která by s ním trávila život. Má ji téměř má na dosah, ale tu se Papagena

promění ze staré babizny a je odvedená mluvčím. Ptáčník prý ještě není hoden své Papageny. Papageno zase teskní a když se rozhodne skončit svůj život, tak přicházejí tři chlapci, kteří ho zachrání a poradí mu, že svou milou může přivolat pomocí kouzelné zvonkohry. Papageno zvonkohru rozehraje a Papagena se opravdu objeví a oba jsou spolu šťastní, až se jim z toho narodí malí Papagenové a Papageny. Něco zlého tak hrozí už jen Pamině a Taminovi. Královna noci přivolaná Monostatem se objevuje se svými dívkami. Když se však pokouší dostat do chrámu moudrosti násilím, objevuje se Sarastro a po jejich boku Tamino a Pamina v kněžském rouše. Všechny záporné postavy se vytratí a zmizí v podsvětí. Síla, krása a moudrost vítězí.

3.4. Postava Papagena

Libretista vykresluje postavu Papagena jako obyčejného člověka – ptáčníka, který touží pouze po pravém poznání lásky, protože ještě nikdy předtím žádnou družku nepoznal. Papageno je postavou rozporuplnou. Je rozpolcený, sám nemá mnoho přesvědčení a názorů a neví, jak má daného cíle dosáhnout. Nechybí mu však jistota, že je chytrý a všechno umí. Je to ale především muž, který touží po jakémkoliv možném vzrušujícím dobrodružství s kteroukoli mladou ženou v jeho světě. Takovou mu je nakonec Papagena, kterou pozná na konci opery. Jak už bylo výše zmíněno, na začátku se střetne s Taminem, princem, se kterým se později vydává na zkoušky. Teď musí již oba přelstít zlobu a temnotu a dosáhnout tak svého cíle. Papageno slibuje oddanost a přátelství tomuto neobyčejnému člověku. Je tedy vidět, že má dobré srdce. Z postoje diváka vnímáme Papagena jako zcela kladnou bytost. I když na společné cestě číhají různé nástrahy a Papageno málem prozradí svoje tajemství, což by znamenalo zradu a porušení slibu, podaří se mu nakonec mlčet a vytrvat tak ve zkouškách stanovených Sarastrem. Léčky nastražené okolím prohlédneme možná právě proto, že Papageno není sebestředný a arogantní muž, jenom obyčejný člověk toužící po lásce. Občas můžeme Papagena vnímat jako možná lehce naivního člověka, který jen slepě následuje svůj chtíč a z vzrušení až přestává vnímat okolí. Když ho ale Tamino nabádá ke slibu mlčenlivosti, Papageno se promění ve velmi uvážlivého člověka. Dokonce obratem dává Taminovi pocítit, že naopak on je ten, který nevytrvá ve své cestě a podlehne pokušením.

Z psychologického hlediska považujeme roli Papagena asi za nejvýraznější ze všech postav. Bijí se v něm všelijaké pocity a nálady, především proto, že není jasné, jestli svého cíle nakonec dosáhne. Part Papagena představuje v podstatě hlavní roli, rozsahově náročnou, hudebně i výrazově velmi pestrou. V prvním dějství se Papageno ohlašuje árií „*Der Vogelfänger bin ich ja*“ (Ptáčník jsem tu já). Celý jeho part je postaven na charakteristické melodii rakouské, neřkuli salcburské, s vydatnými výpůjčkami z venkovského tance zvaného Kontratanz – kontratanec, v jehož hudební charakteristice byl Mozart mistrem. Jeho dobrá nálada se náhle změní, když ho tři dámy přistihnou, že lže Taminovi v tom, když mu říká, že byl od příšery zachráněn právě ním. V následném kvintetu „*Hm! Hm! Hm!*“ si Papageno stěžuje Taminovi, proč právě on musel dostat zámek na pusu. Tři dámy mu ale slibují, že mu ho sundají, když dodrží slib mlčenlivosti. Papageno se v podstatě během celé opery drží v póze ostražitého člověka, který poznává pravý svět a s ním veškeré nástrahy. Při tercetu, kdy potká Monostata stojícího nad Paminou, v tom, když chce ovládnout její lásku, se Papageno vyleká. Zároveň ale Monostata přelstí svým vzhledem, a ten před ním raději utíká. Zde je zjevná jeho obyčejnost, která spočívá v dobrotě až naivitě, kdy Pamina vyčítá Papagenovi, jestli není on jen zlý duch poslaný Sarastrem. Papageno se rozesmutní a oponuje, že on je ten nejdobráčtější člověk na celém světě. Společně s Paminou zpívají duet *Bei Männern, welche Liebe fühlen*...ve kterém se shodně vyjádří, že touží po lásce. Papageno je za lásku ochoten dát i život. Na rozdíl od ostatních postav v Kouzelné flétně, které si zachovávají svůj postoj téměř po celou operu beze změn, je Papageno velice proměnlivý a prochází průběžným vývojem. Od malého, uplakaného kluka až po sebejistého muže.

5. OSOBNÍ ZKUŠENOSTI S JEVIŠTNÍ INTERPRETACÍ ROLE PAPAGENA

Roli Papagena považuji za jednu z nejvhodnějších pro začínající operní pěvce, především na začátku pěvecké kariéry. Je velmi důležité, jaké výzvě v oblasti techniky zpěvu, hereckého ztvárnění i vlastního pojetí je zpěvák v začátcích své kariéry vystaven. Role Papagena nabízí mladým adeptům pro operní svět všechno. Už jenom z toho pohledu, že se jedná o lidovou hru se zpěvy (zvanou singspiel – zpěvohru), kde vedle sebe stojí mluvený text i herecká výprava. Tím má zpěvák možnost se plně angažovat po všech stránkách. Z vlastní zkušenosti se řídím tím, že je nesmírně důležité hned zpočátku pochopit jasně záměr režiséra. Když mi to zkušenosti a dovednosti dovolí, plně se realizuji a snažím se k celkovému pojetí role přispět a případně ji obohatit. To by měly být nezbytné ambice každého zpěváka. Cvičí se vlastní fantazie, pěstuje vkus a pokládají se základy vlastním názorům na rozličné interpretace. Tato role jmenované přímo nabízí, je velmi pestrá a barevná, jak v hlase samotném, tak v pohybovém provedení. Přestože je Papageno je obyčejný člověk, jeho náladamy a emoce jsou velmi kontrastním. Od režiséra jsem slyšel slova podobná těmto: „když se směješ, tak se směj pořádně, ať je z toho cítit radost. Když ale pláčeš, tak ať divák pláče s Tebou“. Papageno skutečně nabízí široké spektrum nálad, což lehce odhadneme i z různorodého seznamu jím zpívaných písní. Samozřejmě je důležité najít tu správnou míru, ale v případě Papagena se mi osvědčilo, že čím teatrálnější, tím pro diváka zábavnější. Jakýkoliv pohyb, gestikulace, posunky či různé nenápadné zvuky dopomáhají tuto roli dokreslit k co největší věrnosti a přispívají k tomu, že divák pochopí její charakter. Papageno je prostý člověk, pro kterého je důležité jídlo, pití a spaní, tedy ty nejobyčejnější a nejzákladnější každodenní lidské činnosti. Ke spokojenosti mu však chybí ještě důležitá složka – oddaná žena. Osobně se při ztvárnění Papagena držím příkazů režijního vedení a jeho rad, ale zároveň mi role nabízí volnost a prostor v celkovém pojetí. Jako zpěvák a zde i herec si však musím především uvědomovat fakt, že mým úkolem je co nejvěrněji vykreslit ztvárněnou postavu a nepřinášet na jeviště své názory či pocity, které nekorespondují s dramaturgickou koncepcí dané hry.

7. ZÁVĚR

V této práci jsem se zabýval operou jako hudebním žánrem, který je nám známý už několik staletí. V první části jsem se zabíral otázkou, kde a jak se tento hudební žánr během historie vyvíjel, kým a jakými školami byl ovlivněn. Stručně jsem vylíčil i život génia Wolfganga Amadea Mozarta, jeho působení a úspěchy na cestách. V neposlední řadě jsem popsal vývoj jeho životního díla.

Osobní zkušenost pro každého umělce je nezastupitelným a neocenitelným zdrojem všech poznatků při posuzování dané problematiky, která se váže k opeře jako takové. Já osobně se v této práci opírám o osobní zkušenost, kterou jsem získal právě na hudební fakultě HAMU a přináším tak svůj pohled, jak danou roli Papagena a její charakter vnímám z pohledu interpretačního. V dnešní době můžeme přinášet do uměleckých směrů všeobecně různé styly, rozmanité osobité postupy, což se týká i hudby. Tyto tendence se projevují i ve spojení s Mozartovou operou. Nemohu říci, že jsem pouze zastáncem klasické výpravy a pojetí nastudování jednotlivých děl. Především si však myslím, že by dílo mělo být pochopitelné a pro diváka srozumitelné a hudební pojetí stále blízké originálu. Doufám, že tato práce poslouží jako stručný přehled o zmíněném specifickém žánru a případně bude vodítkem pro utvoření si lepší představy o roli Papagena a opeře Kouzelná flétna.

ZDROJE:

Literatura:

CLAUDIO C.: *Amadeus, Život Mozartův*, Praha, Academia, 1995

SCHONBERG H. C.: *Životy velkých skladatelů*, Praha, BB/art s.r.o., 1997

HOSTOMSKÁ A.: *Opera, Průvodce operní tvorbou*, Praha, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1955

BARTOŠ F.: *Wolfgang Amadeus Mozart v dopisech*, Praha, Topičova edice, druhé vydání

JANETSCHKEK O.: *Mozart*, Praha, nakladatel J. R. Vilímek, 1925

Elektronické zdroje:

http://cs.dbpedia.org/page/D%C4%9Bjiny_opery

<http://www.ped.muni.cz/wmus/studium/doktor/mozart/secky/secky.htm>

<http://www.classicfm.com/composers/mozart/>

<http://www.allmusic.com/artist/wolfgang-amadeus-mozart-mn0000026350>

<http://www.mozart.com/en/timeline/work/magic-flute/>